

VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE
DE RAAD

ZITTING 2021-2022

19 en 20 APRIL 2022

STUDIEBEZOEK ROTTERDAM EN UTRECHT

SAMENVATTEND VERSLAG

namens de Commissie voor Welzijn, Gezondheid en Gezin
uitgebracht door mevrouw Cieltje VAN ACHTER

Hebben aan de werkzaamheden deelgenomen:

Vaste leden: mevrouw Carla Dejonghe, voorzitter, de heer Juan Benjumea Moreno, mevrouw Els Rochette, mevrouw Cieltje Van Achter, de heer Arnaud Verstraete

Ander lid: mevrouw Bianca Debaets

Dames en heren,

De leden van de Commissie voor Welzijn, Gezondheid en Gezin brachten van dinsdag 19 tot woensdag 20 april 2022 een studiebezoek aan Rotterdam en Utrecht.

De delegatie bestaat uit: mevrouw Carla Dejonghe (Open Vld), voorzitter van de Commissie voor Welzijn, Gezondheid en Gezin, vaste commissieleden de heer Juan Benjumea Moreno (Groen), mevrouw Els Rochette (one.brussels-Vooruit), mevrouw Cieltje Van Achter (N-VA), de heer Arnaud Verstraete (Groen) en raadslid mevrouw Bianca Debaets (CD&V).

Mevrouw Cieltje Van Achter wordt aangeduid als verslaggever.

Dinsdag 19 april 2022 - Rotterdam

De delegatie wordt vandaag vergezeld door **de heer Anwar Akrouh**, een oud-deelnemer en inmiddels vrijwilliger bij Join Us, een van de organisaties die op het programma staan.

** Ontmoeting met professor dr. Tineke Fokkema*

Bij de Erasmus Universiteit Rotterdam wordt de delegatie ontvangen door **professor dr. Tineke Fokkema**, Bijzonder hoogleraar ‘Ageing, Families and Migration’ en Lid van de Wetenschappelijke Adviescommissie bij het Nationale actieprogramma ‘Eén tegen eenzaamheid’.

Commissievoorzitter Carla Dejonghe (Open Vld) dankt de professor om de commissieleden te ontvangen en geeft een korte situering van de Raad van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de Commissie voor Welzijn, Gezondheid en Gezin en haar werkzaamheden. De commissievoorzitter benadrukt het belang van wetenschappelijk onderzoek en van “Metten is weten” voor de beleidsvoering.

De professor legt uit dat zij sinds 1997 werkzaam is bij het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) in Den Haag. De spreker heeft een economische achtergrond en haar promotieopdracht handelde over het verhuisgedrag van ouderen. Via haar tweede promotor, prof. Jenny Jong-Gierveld, alom bekend omwille van haar eenzaamheidsschaal, kwam ze bij het NIDI terecht.

De spreker licht toe dat haar onderzoek zich aanvankelijk richtte op ouderen en eenzaamheid, maar dat het opgeschoven is richting migranten, waardoor zij in 2018 Bijzonder hoogleraar is geworden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Als het gaat over oudere migranten, denkt men in de eerste plaats aan mensen van bv. Marokkaanse of Turkse origine. De professor houdt zich echter ook bezig met de Nederlandse “pensionado’s”, nl. gepensioneerden die naar het buitenland verhuizen, of met oudere vluchtelingen...

In 2002 konden allerlei organisaties subsidies aanvragen bij de Stichting Sluyterman van Loo in het kader van eenzaamheid. Ongeveer 120 organisaties dienden een aanvraag in waarvan er een 20-tal werden geselecteerd. De stichting wou dat er een effectstudie zou komen en

daarom werd het NIDI gevraagd om de uitgekozen projecten mee te begeleiden. De spreker verklaart dat destijds nog naïef werd gedacht dat deze studie veel data zou opleveren waaruit zou blijken welke aanpak het beste zou passen bij een bepaald type van oudere. Bij aanvang haakten echter meteen 2 organisaties af die de bijkomende effectstudie niet zagen zitten. Enkele organisaties vonden het ook eng, want een effectstudie zou de zaken ook zichtbaar maken. Meten is weten, maar wil men het ook weten? Het onderzoeksteam legde uit dat misschien zou blijken dat bepaalde projecten weinig effect zouden opleveren, maar door het te meten misschien ook wel zou duidelijk worden waarom dat het geval was en hoe men dit kon remediëren. Daarnaast vielen enkele projecten af omdat ze te weinig deelnemers konden vinden. Uiteindelijk bleven 2 projecten over.

Samen met Eric Schoenmakers en Theo Van Tilburg voerde de gastspreker later een onderzoek uit bij De Zonnebloem en Humanitas, 2 vrijwilligersorganisaties, waarvan activiteiten in het kader van eenzaamheid behoren tot hun *core business*. Resultaat: de huisbezoeken, het ‘maatjesproject’ en de ‘boodschappen+bus’ voor mensen die minder mobiel zijn, hadden geen effect.

Vanuit de Wetenschappelijke Adviescommissie wordt geadviseerd om meer in te zetten op “goed beschreven projecten”. Zo begeleidt het kennisinstituut Movisie enkele projecten; er wordt de organisaties gevraagd waarom ze dit bepaald project (willen) doen, op wie ze zich richten, welke vorm van eenzaamheid men wil aanpakken (sociale, emotionele, existentiële...), wat zijn de verwachtingen, is er bereidwilligheid bij de doelgroep...

Commissielid Arnaud Verstraete (Groen) kan zich voorstellen bij dergelijke negatieve resultaten dat er kritische vragen komen over de methodologie van het onderzoek en wat er wordt gemeten. Eenzaamheid is emotioneel en arbitrair, hoe kan men dat objectief meten?

De professor antwoordt dat er de eenzaamheidsschaal is, die vanuit studies en onderzoek betrouwbaar blijkt te zijn. Tijdens het onderzoek werden naast het meten van de ‘werkzame elementen’, zoals ‘werken aan zelfbeeld’, ‘inzetten op verbetering van sociale vaardigheden’, ook allerhande directe vragen gerelateerd aan eenzaamheid gesteld, bv. “Hoeveel vrienden had je voor je deelname; is daar nu verandering in gekomen? Is er verbetering op gebied van de kwaliteit van relaties?” Maar er was geen effect.

Vroeger kwam de postbode langs aan ieder huis en maakte tijd voor een babbel. Nu kan en mag dat omwille van efficiëntieredenen niet meer. Als men nu zou meten of de eenzaamheid na het gesprek met de postbode is opgelost, lijkt het **de heer Arnaud Verstraete (Groen)** waarschijnlijk dat dit niet het geval is. Maar wil dat dan ook zeggen dat het gesprek helemaal niets heeft opgeleverd?

De gastspreker verduidelijkt dat het zeker een effect heeft, maar de eenzaamheid niet oplost. Het betekent eerder een verzetje van de gedachten. Hetzelfde geldt voor iemand die rouwt. Het is fijn dat men wordt uitgenodigd om eens te komen eten, maar als men thuiskomt, is het verdriet en de eenzaamheid daardoor niet verdwenen.

Mevrouw Bianca Debaets (CD&V) vraagt of het niet te maken kan hebben met de gelaagdheid van eenzaamheid. Als concreet voorbeeld denkt het raadslid dat de 2 projecten die wel efficiënt waren ook niets zouden opgelost hebben bij iemand die door een rouwproces gaat, maar misschien wel (deels) voor iemand anders.

Op het einde van het onderzoek werd volgens **prof. dr. Tineke Fokkema** een procesevaluatie gedaan met de organisaties, uitvoerders, vrijwilligers en enkele deelnemers. Een vraag die hen toen werd gesteld, was of er wel vormen van eenzaamheid zijn die op te lossen vallen met activiteiten van de organisaties. Er was een man die antwoordde dat dit kon, als de eenzaamheid eenvoudig is en dus niet complex. In het geval iemand bv. net is verhuisd, nog niet veel contact heeft gelegd, maar het moeilijk vindt om even naar een vereniging of het buurthuis toe te gaan, en men neemt deze persoon even mee, dan is die wel geholpen. Helaas zijn dit volgens de gastspreker niet de meest schrijnende voorbeelden.

“Mag een persoon ook even eenzaam zijn?”, vraagt de professor. Als iemand sterft, zou het raar zijn, mocht de naaste zich niet eenzaam voelen. Het wordt vervelend als de eenzaamheid chronisch wordt. Uit ervaring weet men dat er vaak gezondheidsproblemen optreden. Als organisatie hoeft men daar niet meteen ‘op te springen’. In sommige Nederlandse gemeenten stuurt men iemand binnen de 3 maanden na het overlijden langs bij de overgebleven partner. Daar kan men zich vragen bij stellen.

Als welzijnsorganisatie is men ook niet steeds geëquipeerd voor sommige zaken, bv. therapie. Iemand die mensen afstoot, heeft nood aan een heel andere aanpak (cf. dame in het rusthuis waar niemand naast wil gaan zitten). De gastspreker verwijst tevens naar de vriendschapskursus voor 50+ vrouwen ontwikkeld door Nan Stevens. Er wordt in bekeken hoe het sociale netwerk eruit ziet, wat er in dit netwerk ontbreekt en wat men eraan kan doen. Er wordt nagedacht wie men is als vriend en men probeert aan te leren welke verwachtingen omtrent vriendschappen men mag hebben. Mensen die lange tijd geen vriend hebben gehad en denken er een gevonden te hebben, kunnen mogelijks heel hard claimen. De professor haalt ook het buddyproject aan van homoseksuele ouderen in Amsterdam. De organisatie had voor een half jaar budget. De deelnemers werden na afloop geïnterviewd. Blijkt dat een ervan zijn buddy niet meer zag nadat het project was afgelopen. Misschien is het beter dat de buddy ervoor zorgt dat de eenzame in deze korte periode leert zelfstandiger te worden of leert dat de buddy niet meer nodig is, dan louter samen leuke activiteiten te doen en elkaar gezelschap te houden, oppert de gastspreker.

Heel wat organisaties vinden het lastig om telkens subsidies te ronselen voor hun project. Ze gaan van het ene naar het andere. Momenteel wordt bv. voornamelijk naar eenzaamheid bij jongeren gekeken, terwijl uit onderzoek altijd is gebleken dat eenzaamheid zowel bij ouderen (80-plussers) als bij jongeren (18- tot 24-jarigen) in stijgende lijn is. Het is wel zo dat corona dit nu meer onder de aandacht heeft gebracht.

Feitelijk zou het allemaal maatwerk moeten zijn, merkt **commissievoorzitter Carla Dejonghe (Open Vld)** op. In welke mate kunnen er dan algemene beleidslijnen uitgezet worden die toch nuttig kunnen zijn?

Mevrouw Bianca Debaets (CD&V) komt terug op de 18 geselecteerde projecten. Hiervan waren er slechts 2 efficiënt. Wat waren dan de succesformules?

De lessen die in het rapport “*Aanpak van eenzaamheid: helpt het?*” van 2006 staan, opgemaakt door **de gastspreker** samen met de heer Theo van Tilburg, gelden vandaag nog steeds. Het betreft een combinatie van dingen.

Een van de 2 projecten werd mee georganiseerd door Nan Stevens. Zij werkte bij verzorgingstehuizen en begeleidde allerlei activiteiten. Zij merkte dat er heel wat

eenzaamheid bestond onder de bewoners. Vroeger werden de tehuizen immers voornamelijk door de “elite” bewoond die weinig behoefte had aan activiteiten, maar gaandeweg wijzigde de samenstelling. Daarop werden 2 activiteiten georganiseerd op basis van de voorkeur van de residenten. Uiteraard speelde haar goed contact met de bewoners ook een rol: daags voor de activiteit ging zij de bewoners reeds warm maken om deel te nemen. In deze context heeft deze aanpak gewerkt.

Het andere project betrof internet aan huis en was bedoeld voor mensen die niet meer naar buiten konden. De buitenwereld moest dus naar binnen worden gebracht. De deelnemers werden wel goed geselecteerd (ze dienden enige noties te hebben van een computer) en de bezoek-vrijwilligers kregen een opleiding. Wat uit de interviews afgenomen na dit project opviel, was de trots bij de deelnemers over iets nieuws dat ze hadden geleerd.

De professor komt nog eens terug op de theorie. Eenzaamheid is het verschil tussen wat je hebt en wat je wil. Je kan dat wat je hebt, proberen te verhogen om te komen tot wat je wil (dan ga je naar activiteiten toe, enz...), of je kan jouw wensen en verwachtingen verlagen (is het realistisch om te verwachten dat al jouw kinderen en kleinkinderen iedere zondag langskomen of dat die ene vriend steeds bereikbaar is?). Belangrijk is dat mensen beseffen wat ze wel nog steeds hebben en/of kunnen.

Commissievoorzitter Carla Dejonghe (Open Vld) wil nog weten of corona het thema niet meer bespreekbaar heeft gemaakt. Zij heeft de indruk dat er meer over geschreven en gepubliceerd wordt.

Het blijft toch nog een beetje taboe om te zeggen dat je eenzaam bent, zegt **commissielid Cieltje Van Achter (N-VA)**.

Volgens **prof. dr. Tineke Fokkema** was iedereen precies ineens eenzaam, terwijl er bv. toch nog heel wat mensen gewoon afspraken tijdens de lockdown. Bovendien zeiden velen thuiswerken en afstandsleren niet zo prettig te vinden, totdat men terug naar kantoor of de schoolbanken kon... Ineens bleven de klaslokalen bv. leeg en kwamen collega's ervoor uit dat ze thuiswerken best wel prettig vonden.

Commissielid Juan Benjumea Moreno (Groen) bevestigt dat studenten aan de Universiteit Gent nu vaker liever les volgen van thuis uit. **De heer Anwar Akrouh** verklaart dat dit mogelijks te maken heeft met het feit dat men verplicht is geworden om zelfstandig te leren en efficiënter te werken en dat studenten hierdoor bv. ook niet meer per se tijd willen verliezen door zich te verplaatsen naar de hogeschool of universiteit.

Uit Belgisch onderzoek zou blijken dat het voornamelijk de niet-eenzamen waren die zich tijdens corona eenzaam zouden hebben gevoeld, terwijl de eenzamen zich nu eens niet alleen voelden, in die zin dat iedereen zich in dezelfde problematische situatie bevond, stelt **de professor**. Bij de jongeren was het voornamelijk de sociale eenzaamheid die de hoogte inging bij de coronamaatregelen. Ouderen hadden eerder te maken met emotionele eenzaamheid. Al bij al viel het volgens de gastspreker wel mee in vergelijking met vroeger. Zij bevestigt dat eenzaamheid door corona inderdaad zichtbaarder werd.

Heeft corona ook andere effecten teweeggebracht, wil **commissielid Cieltje Van Achter (N-VA)** weten. Of is dat onmogelijk om te meten? **De gastspreker** stelt dat er momenteel nog veel wetenschappelijk onderzoek gaande is. Algemeen gesteld, is er op zich weinig veranderd

op gebied van relaties. Het contact verliep op een andere manier (bv. telefonisch i.p.v. fysiek), maar in het merendeel van de gevallen bleven de contacten wel bestaan. Uiteraard zijn er wel een aantal schrijnende zaken, zoals bv. de toename van huiselijk geweld, bekend.

In België zijn de wachtlijsten voor psychische hulp enorm aangegroeid, voornamelijk bij jongeren. Is dat dan niet enkel aan die eenzaamheid te linken, vraagt **commissielid Els Rochette (one.brussels-Vooruit)** zich af. **Prof. dr. Tineke Fokkema** antwoordt dat ze hier enkel weet, op basis van wat ze leest, dat er in Nederland ook grote noden zijn in de jeugdzorg, maar dat dit deels ook te maken heeft met het feit dat de financiering hiervan nu via de gemeenten verloopt. De gelden worden tevens niet steeds op de meest efficiënte manier aangewend om de kinderen en jongeren te helpen. De gastspreker heeft ook nog nooit een kabinetsperiode meegemaakt waarbij er geen tekorten, onvoldoende personeel, te bureaucratische procedures of taalachterstand waren op gebied van Onderwijs en Zorg.

De heer Juan Benjumea Moreno (Groen) komt terug op het rapport m.b.t. de aanpak van eenzaamheid en het feit dat oudere migranten vaker eenzaam zijn omdat zij financieel onzekerder zijn, een slechtere gezondheid en huisvesting kennen. Tijdens corona waren heel wat mensen onzeker over het behouden van hun job of over hun inkomsten; studenten hadden minder of geen uitzicht op een studentenjob of zagen hun carrièreplannen gefnuikt worden. Waren er projecten die inzetten op de oorzaken van eenzaamheid, zoals een slechte gezondheid of huisvesting? Soms lijkt het dat de meeste projecten zich focussen op mensen samenbrengen. Wellicht als de oorzaken worden aangepakt, zijn de mensen meer in staat hun eenzaamheid zelf onder handen te nemen.

Volgens **de gastspreker** is er nu wel meer aandacht voor de oorzaken zoals een slechte huisvesting. Zij maakt deel uit van het Platform Zorgzaam Wonen en er wordt meer nagedacht over hoe een woning of gebouw te ontwerpen zodat het prettiger is om er te wonen en gemakkelijker om andere mensen te ontmoeten.

Commissielid Juan Benjumea Moreno (Groen) vult aan dat ook de betaalbaarheid van huisvesting een rol speelt. Vaak zitten oudere mensen “opgesloten” in een oudere en niet langer voor hen geschikte woning, maar durven ze niet meer te verhuizen omdat ze bang zijn dit niet meer te kunnen betalen.

In 1996 ging de studie van **de professor** over de verhuisbewegingen van ouderen en nu bestaat dezelfde discussie nog steeds. Ten eerste, willen veel ouderen niet uit het huis waar ze hun kinderen hebben opgevoed en hun hele woonomgeving achterlaten. Ten tweede, als het over huurwoningen gaat, hebben ouderen vaak nog een vrij lage huur. Als ze die zouden verlaten, dan moeten ze een veel hoger huurbedrag betalen. In Nederland heeft men al gedacht aan nieuwe woonvormen, zoals het “knarretjeshof”, dit is een woongemeenschap waar ouderen mekaar helpen. Zorgboerderijen of kangoerewonen blijken niet zo succesvol. Bovendien kent Nederland ook een probleem op gebied van ruimtelijke ordening. De beschikbare gronden zijn beperkt.

Verder legt de gastspreker uit dat de Wetenschappelijke Adviescommissie heeft geadviseerd om in de eerste plaats financiering te geven aan projecten die goed zijn beschreven, bv. waarbij wordt gekeken naar oorzaken en aanpak van eenzaamheid. De voornaamste oorzaken van eenzaamheid zijn gekend: slechte gezondheid, geen (goede) partner hebben, een laag inkomen, mobiliteitsbeperkingen, het ontbreken van een netwerk (min. 6 tot 10 mensen), een lage of geen opleiding.

Commissielid Els Rochette (one.brussels-Vooruit) is tevens benieuwd of de organisaties die werden onderzocht enkel uit de welzijnssector komen. Dit wordt door **de gastspreker** bevestigd. Wel is het zo dat de Stichting Sluyterman van Loo een programma had “Kunst voor elkaar” gericht op eenzame ouderen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau en Leyden Academy waren hier ook bij betrokken.

Er bestaan wel activiteiten, zoals bv. met ouderen naar musea gaan, maar dit is enkel goed voor een bepaalde groep. Heel wat ouderen die de professor meeneemt in haar onderzoek hebben daar echt geen behoefte aan.

Uit ervaring weet **commissielid Els Rochette (one.brussels-Vooruit)** dat er moet gekeken worden naar de interesses van de mensen, maar dat kunst en cultuur zeker kunnen bijdragen aan gemeenschapsvorming. Mensen ontmoeten elkaar, er ontstaan vaak vriendschappen die langer duren. Het betreft wel processen die 6 maanden tot 1 jaar kunnen duren.

Prof. dr. Tineke Fokkema sluit af door te wijzen op het belang van effectstudies bij projecten.

** Bezoek aan Coalitie Erbij Rotterdam en Join Us*

In de namiddag brengt de delegatie een bezoek aan netwerkorganisatie Coalitie Erbij Rotterdam (CER) en de stichting Join Us. Ze wordt ontvangen door **mevrouwen Yke Ntoane en Astrid Arts**, respectievelijk voorzitter en oprichter van CER, door **de heren Andy Manikus en Ibrahim Tokmak**, jongerencoaches bij de stichting Join Us en door **de heer Kees van Loenen**, een acteur die samenwerkt met deze organisaties.

Mevrouw Astrid Arts legt uit dat zij werkzaam is bij Humanitas, waar zij meerdere vrijwilligersafdelingen runt, en daarnaast een van de oprichters is van de CER. In 2006 kampte de gemeente Rotterdam met heel wat problemen rond eenzaamheid bij ouderen. De toenmalige wethouder, Hugo De Jonge, wilde daar wat aan doen. Er werden 2 hoogleraren aangetrokken, mevrouw Anja Machielse en de heer Roelof Hortulanus, om enkele projecten rond eenzaamheid te begeleiden. Er was financiering voorzien voor een periode van 3 jaar. De projectleiders wilden na afloop van deze 3 jaar toch verder en bijgevolg werd de CER opgericht, een organisatie die tal van verenigingen verbindt die met en voor mensen in eenzaamheid werken.

Aanvankelijk richtte de CER, op vraag van de gemeente Rotterdam, zich voornamelijk op ouderen en op het delen van kennis onder mekaar, de zogenaamde “Lerende praktijken”. Zo gaf bv. een van de organisaties aan dat zij bij een activiteit vrijwilligers op straat positioneerde omdat bepaalde eenzame mensen letterlijk de drempel niet durven over te gaan. Door de vrijwilligers buiten te plaatsen, kon worden ingespeeld op die drempelvrees.

Er werd destijds ook heel veel aandacht besteed aan publiciteit (cf. vragenlijsten, afbeeldingen op trams). Zo kwam de eenzaamheid bij ouderen, later bij jongeren en nu bv. ook bij werkende mensen in beeld.

De CER zet ook in op trainingen. “Eenzaamheid heeft (g)een gezicht!” is daar een voorbeeld van en toont aan dat eenzaamheid overal is. Bedoeling van de trainingen is dat men oog heeft voor eenzaamheid.

Verder richt de CER zich tot het betrekken van organisaties die werken rond eenzaamheid tot het netwerk en brengt zij hen in verbinding. Bovendien wordt de CER ook door organisaties benaderd om hulp te bieden aan eenzamen, bv. het uitnodigen van eenzame mensen op het ABN-AMRO tennistoernooi.

Heel vaak wordt gedacht dat als je eenzame mensen een leuke dag bezorgt, dat ze minder eenzaam zijn. Soms is dit zo, doordat je mensen in contact brengt met anderen en er misschien wel telefoonnummers worden uitgewisseld. Er werd ook gekeken vanuit de CER hoe men organisaties kon stimuleren om activiteiten te organiseren die wat aan de eenzaamheid wilden doen. Hiervoor werd dan een klein budget gegeven (200 euro). Ook burgers of buurten konden dit aanvragen. Er werd dan bekeken of kon gewerkt worden met een thema en een “Activiteiten Estafette” (bv. Nationale Pannenkoekendag).

Daarnaast zijn er vanuit de CER initiatieven zoals de 75+huisbezoeken, die een tweejaarlijkse verplichting vormen in Rotterdam. Een handleiding over de aanpak van dergelijke bezoeken is terug te vinden via www.coalitieerbijrotterdam.nl.

Tot slot, organiseert de CER jaarlijks een conferentie rond een bepaald thema en regelmatig worden partnerbijeenkomsten gehouden.

De gastpreker benadrukt dat de lerende praktijken zeer belangrijk zijn. Er bestaan er meerdere, die elk getrokken worden door deskundigen. In de eerste plaats verwijst zij naar de lerende praktijk rond migranten en eenzaamheid. Zo vertelde een vrijwilliger om het gesprek met een oudere migrant aan te gaan gebruik te hebben gemaakt van *google streetview* en de geboorteplaats van de persoon te hebben opgezocht. Dit nam mevrouw Astrid Arts vervolgens mee in de 75+huisbezoeken. Vaak gaat het bij eenzaamheid over zingeving. Ook hierover werd een lerende praktijk ontwikkeld. Heel veel mensen denken dan aan iets religieus, maar dat hoeft niet steeds. Soms gaat het over hoe houd ik me bezig en waar kom ik letterlijk mijn bed nog voor uit? Op een gegeven moment kwam de CER met de slogan “Eenzaamheid hoort bij het leven”.

De CER is zo georganiseerd dat er een kerngroep bestaat van 8 partners en een kerngroepbestuur. Dit bestuur verdeelt het geld over de verschillende organisaties en de partners. Iedere 6 weken wordt samengezeten met de gemeente om informatie uit te wisselen.

Commissievoorzitter Carla Dejonghe (Open Vld) informeert of de 75+huisbezoeken allen worden verricht door vrijwilligers. **De gastpreker** verduidelijkt dat het de verschillende welzijnsorganisaties zijn, die dit in hun welzijnsopdracht hebben, die deze organiseren en hiervoor beroep doen op vrijwilligers. De CER voorziet de trainingen, die hen de middelen moeten geven om die huisbezoeken vlot te laten verlopen. Voor die trainingen wordt vaak een beroep gedaan op een trainingsacteur.

Hoe worden die gesprekken opgevolgd, vraagt **commissielid Cieltje Van Achter (N-VA)**. **Mevrouw Astrid Arts** zegt dat de vrijwilligers van de welzijnsorganisaties informatie achterlaten over activiteiten die ze organiseren of waar ze te bereiken zijn. Soms, als ze zich zorgen maken, geven ze dit door aan hun projectleider, die dan beslist of er een professional naartoe moet gaan.

Mevrouw Yke Ntoane voegt hieraan toe dat er voor de ouderen in de wijk ook “gebiedsgidsen” worden uitgebracht, met alle informatie over wat er te doen is in hun wijk. Sinds dit jaar heeft de gemeente de uitgave hiervan overgenomen van de CER.

De commissievoorzitter vraagt nog of de organisaties gemakkelijk binnengeraken bij de ouderen. Er wordt gewerkt met antwoordkaarten waarop ouderen kunnen aangeven wanneer een organisatie kan langskomen of helemaal niet, legt **de gastspreker** uit. Er bestaan ook aanbel-acties. Vaak helpt het om iets mee te nemen, wat mensen kan triggeren om het gesprek aan te gaan (bv. bosje narcissen). Tijdens corona werden veel gesprekken aan de deur gehouden. Dankzij corona komen vrijwilligers nu wel gemakkelijker binnen in vergelijking tot bv. 2 jaar geleden.

Mevrouw Yke Ntoane geeft nog mee dat sinds kort de gemeente een beleidsadviseur op (enkel) eenzaamheid heeft gezet, die zich richt op alle leeftijden. De praktijk, de wetenschap en het beleid werken samen. De CER is een aparte entiteit en dus is het soms lastig, rekening houdende met de subsidies die de organisatie krijgt vanuit de gemeente, om niet te vervallen in een rol van opdrachtnemer/opdrachtgever.

Jaarlijks moet de CER een jaarplan voor het komende jaar en een verslag van het voorbije jaar indienen bij de gemeente, dat samen wordt besproken, vult **mevrouw Astrid Arts** aan. In de 6 wekelijkse gesprekken wordt dan de vooruitgang opgevolgd.

Dat moet toch vrij belastend zijn, zeker als een aantal projecten voor lange termijn zijn, merkt **commissievoorzitter Carla Dejonghe (Open Vld)** op.

Dat klopt volgens **de gastspreker**. Bovendien zijn de lokale verkiezingen een spannend moment omdat de ene partij anders in het thema staat dan de andere.

Vervolgens stellen **de heren Andy Manikus en Ibrahim Tokmak** van de stichting Join Us zich voor. Aan de hand van enkele ervaringsverhalen wordt de aanpak van eenzaamheid bij jongeren uiteengezet. Bv. Een meisje van 17 heeft nog nooit haar verjaardag gevierd; een jongen gaat niet naar school omwille van zijn ziekte. Een 23-jarige jongen vindt het moeilijk om op iemand af te stappen...

Eenzaamheid is een woord waarvoor geen tegenovergestelde term bestaat of een synoniem is te vinden, stelt **de heer Andy Manikus**. Het is voor veel mensen een abstract gegeven en moeilijk te duiden.

Als je honger hebt, kan dat jou op allerlei manieren beïnvloeden. Je kan er op zich wat aan doen. Diezelfde honger naar verbinding, verbintenis, contact, daar heb je ook een handeling of gedachteproces bij nodig. Daar is waar het dan vaak hapert, doordat er sprake is van onvoldoende sociale vaardigheden, een laag zelfbeeld...

De heer Ibrahim Tokmak meent dat een definitie van eenzaamheid formuleren belangrijk is omdat je aan de hand daarvan aan de slag gaat met bepaalde vormen van aanpak. In de praktijk gaat men vaak uit van een gemis aan fysiek contact en men wil dat dan oplossen door jongeren samen te brengen. Dit kan in sommige gevallen de eenzaamheid verergeren. Bv. een jongere kan wel deel uitmaken van de groep die men heeft samengebracht, maar als hij niet deelneemt aan de gesprekken kan dit het gevoel van eenzaamheid versterken. Louter jongeren samenbrengen, is dus in 9 van de 10 gevallen geen oplossing.

Bij jongeren blijkt 8 % chronisch eenzaam te zijn; 46 % is soms eenzaam. Deze cijfers uit 2013 blijven stabiel, legt de gastspreker uit. Bij jongeren zijn voornamelijk de volgende oorzaken van eenzaamheid gekend:

- belangrijke levensgebeurtenis of persoonlijke factoren;
- beperkte sociale omgeving (weinig vrienden, buitengesloten worden...);
- weinig sociale vaardigheden (bv. geen praatje kunnen maken);
- fysieke problemen;
- negatief zelfbeeld.

De heer Arnaud Verstraete (Groen) kan zich inbeelden dat er een soort van stigma bestaat over hulp zoeken bij Join Us: ik ga me aansluiten bij “de club der eenzamen”.

De gastspreker komt hier op terug bij hoe Join Us tewerk gaat. Eerst worden de gevolgen van eenzaamheid bij jongeren even toegelicht:

- depressieve gevoelens, stress;
- verslavingen;
- lichamelijke klachten;
- voortijdig schoolverlaten;
- hoge zorgkosten.

Join Us werkt met een programma voor 2 leeftijdscategorieën: 12- tot 18-jarigen en 18- tot 25-jarigen. Er zit immers een groot verschil tussen de leefwereld van een 12-jarige t.o.v. een 25-jarige. Deze jongeren komen 2 keer per maand samen in groepen van 10 tot 12 en maximum 15 personen in de avond op een vaste locatie. In deze bijeenkomsten bepalen de jongeren zelf wat ze willen doen. Het draait om gezelligheid en ontspanning. Er zijn steeds 2 begeleiders aanwezig om alles in goede banen te leiden, die hiervoor een training hebben gekregen om de methodieken toe te passen. Zij signaleren en observeren het gedrag.

Eenzaamheid is iets van lange adem, er is tijd en geduld voor nodig. Je kan het niet met 1 of 2 bijeenkomsten oplossen. Dat de jongeren Join Us weten te vinden, is al goed.

De jongeren geven zichzelf op om deel te nemen aan het programma. Tijdens een eerste intakegesprek wordt nagegaan of iemand kan worden toegevoegd aan een bepaalde groep. De jongeren die zich al in een groep bevinden, voelen zich daar veilig. Er is al vertrouwen opgebouwd.

De heer Anwar Akrouh deelt hoe hij in contact kwam met Join Us. Via de nieuwsbrief van de school werd informatie over Join Us gedeeld, tijdens corona. Het zou goed zijn, mocht dit ook na corona door scholen blijvend gedeeld worden. Dat geldt ook voor jeugdbewegingen, geeft **mevrouw Astrid Arts** aan.

De heer Ibrahim Tokmak vertelt dat ervaringsverhalen van jongeren helpen in de aanpak van eenzaamheid bij jongeren. Zij leggen uit hoe het programma werkt en wat het voor hen doet, dat is een krachtig instrument. Wat Join Us uniek maakt, is dat de organisatie over een eigen app beschikt waarop jongeren en begeleiders zich kunnen aanmelden. Aan de hand van vragenlijsten wordt ook gemeten wat de impact van het programma is.

Tot slot, beeldt **de heer Kees van Loenen** verschillende profielen van eenzame ouderen uit, waarbij **mevrouw Astrid Arts** telkens uitlegt welke aanpak werkt.

Een eerste personage betreft een “achterblijver”, iemand waarvan de partner of huisgenoot is weggefallen. Deze persoon heeft nood aan rouwverwerking en emotionele steun van een veilig vertrouwde vreemdeling. Een bezoek-vrijwilliger kan deze persoon misschien terug activeren en meenemen naar activiteiten of een groep met dezelfde interesses, wanneer hij voldoende vertrouwen heeft opgebouwd.

Een “buitenstaander” is vervolgens aan de beurt. Dit type leeft zo veel mogelijk zijn eigen leven, vaak al van jongs af aan. Hij neemt niet deel aan het sociale en maatschappelijke leven en heeft meestal het gevoel dat hij anders is. Bij deze eenzame is het interessant om een monitoringssysteem op te zetten. De hulpverlener gaat dan regelmatig bellen of langs en start een signaliseringsnetwerk op. De inzet van vrijwilligers is in deze context moeilijk.

Het derde personage, een “compenseerder”, is graag onder de mensen, maar is niet in staat om diepgaande relaties aan te gaan. Deze eenzame zit vaak alleen thuis en richt zich op iets wat hij goed kan. Hij compenseert het gebrek aan persoonlijke contacten door actief te zijn in zijn werk, vrijwilligerswerk of het verenigingsleven. Het is belangrijk om deze eenzame zijn zelfstandigheid te laten behouden. De interventie moet eerder gericht zijn op het oplossen van praktische problemen of het zoeken naar activiteiten waarin hij zijn sociale competenties kan benutten.

Een “afhankelijke” vormt het laatste personage. Deze persoon is niet in staat om buiten de persoon waarvan hij afhankelijk is, vaak (een) ouder(s), een broer of zus of een partner, sociale contacten te hebben. Als deze vertrouwensrelatie wegvalt, is hij niet in staat om nieuwe contacten te leggen of een eigen netwerk op te bouwen. De samenleving beschouwt hij als onveilig. Hulp moet gericht zijn op het doorbreken van het sociaal isolement.

** Bezoek aan Depot Boijmans Van Beuningen*

De namiddag wordt afgesloten met een bezoek aan het eerste voor het publiek toegankelijke kunstdepot ter wereld, het Depot Boijmans Van Beuningen.

Woensdag 20 april 2022 - Utrecht

** Bezoek aan Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst*

In de voormiddag wordt de delegatie opgewacht door **mevrouwen Angela Van Dijk en Claudia Marinelli**, beide expert cultuurparticipatie, zorg en welzijn bij het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA).

De LKCA is de Nederlandse tegenhanger van Demos. Het is een landelijk instituut dat werkt voor de professionals. Onderzoek over de waarde van kunst en cultuur wordt beschouwd en vertaald naar makkelijke werkinstrumenten. Soms verricht het LKCA zelf onderzoek. Daarnaast zorgt het instituut voor verbinding, bv. aan de hand van bijeenkomsten die worden georganiseerd. Er is vaak behoefte aan goede praktijkvoorbeelden en kennisdeling. Het LKCA doet de kennisdeling in 2 programma's: 'Cultuureducatie met kwaliteit' en 'Cultuurparticipatie'. Aan dit laatste programma is financiering verbonden en komt de verbinding tussen Cultuur, Zorg en Welzijn aan bod. Tot slot, wil het LKCA het beleid aanjagen door thema's, waaronder eenzaamheid, onder de aandacht te brengen.

Daarnaast zijn er op provincieniveau steunorganisaties op gebied van kunst en cultuur. Na bezuinigingsrondes in het verleden zijn deze organisaties voornamelijk gericht op cultuureducatie (onderwijs). De laatste jaren gaat er terug wat meer aandacht vanuit de overheid naar het buitenschoolse, bv. cultuurparticipatie. Niet elke provincie heeft deze ondersteuning en de gemeenten kunnen tevens hun eigen beleid maken.

Bovendien zet het LKCA zich in voor kunstprofessionals in de vrije tijd en het kunstenaarsstatuut. Ze streven naar *fair pay and fair practice*.

Mevrouw Angela Van Dijk legt uit dat de interne werking van het LKCA bestaat uit zelfregulerende teams. Na het indienen van een plan en goedkeuring van de directie gaat een team aan de slag. Er wordt gewerkt met impact, wat betekent dat er verantwoording moet worden afgelegd. Het LKCA pleegt overleg en organiseert heel wat activiteiten. Verder vertelt de gastspreker dat er in Nederland een groot platform bestaat: een sociaal domein (<https://www.1sociaaldomein.nl/>), om verbinding te maken met de doelgroep.

Na het vertonen van een promotiefilm, licht **mevrouw Claudia Marinelli** toe dat cultuur in beweging zet. Het helpt talenten van mensen te ontdekken en ontwikkelen; het vergroot het sociaal contact en de veerkracht van personen. Cultuur kan het verschil maken voor maatschappelijke vraagstukken, bv. eenzaamheid, meedoen in de samenleving.

In Nederland is sinds 2015 heel veel verantwoordelijkheid van de landelijke overheid overgedragen naar de gemeenten, die bepaalde wetten moeten uitvoeren. Dat is een verkapt bezuinigingsoperatie geweest: participatiewet (bijstand aan personen), wet maatschappelijke ondersteuning (deels zorgwetgeving) en de jeugdwet. Om die laatste is er veel te doen (geweest). Het is een lastige wet om uit te voeren. Er is ook een tekort aan financiering. Sinds 1 januari 2022 zijn de gemeenten tevens verantwoordelijk geworden voor inburgering. Daarnaast is de groeiende tweedeling in de maatschappij en kansenongelijkheid problematisch.

Een actief cultuurparticipatiebeleid hebben, werpt volgens **mevrouw Angela Van Dijk** vruchten af voor de gemeenten (cf. Kunst aan de keukentafel). Wat levert het op, vraagt **commissielid Arnaud Verstraete (Groen)**. Eenzaamheid is een veelkoppig monster. Er zit een wereld achter. Mensen noemen zich niet per se eenzaam. Volgens **de gastspreker** nemen de deelnemers deels een stuk van de regie op zich. Ze worden geactiveerd en gesocialiseerd. Cultuur heeft wel degelijk een effect, maar dat betekent niet dat het de eenzaamheid oplost. Eenzaamheid zal er altijd zijn en terugkomen.

Vervolgens schetst de spreker “mijn positieve gezondheid”, wat een begrip is geworden de voorbije jaren. Het “spinnenweb” is een gesprekstool voor professionals in de zorgsector. De afwezigheid van ziekte volstaat niet om het begrip “gezond” te dekken. Het gaat niet enkel om de lichaamsfuncties, maar tevens over het mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van het leven, meedoen en dagelijks functioneren (www.mijnpositievegezondheid.nl). Het LKCA maakt gebruik van dit instrument.

Op de website van het instituut zijn volgende belangrijke onderzoeken terug te vinden:

- LKCA - www.lkca.nl/artikel/kennisdossiers-cultuurparticipatie
- ZonMw - www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/ouderen/programmas/programma-detail/kunst-en-cultuur-in-de-langdurige-zorg-en-ondersteuning/publicaties

- WHO - (World Health Organisation)
www.euro.who.int/en/publications/abstracts/what-is-the-evidence-on-the-role-of-the-arts-in-improving-health-and-well-being-a-scoping-review-2019
- Bronnenlijst bij whitepaper - https://www.lkca.nl/wp-content/uploads/2022/03/LKCA-Whitepaper_Bronnen_-Zo-zet-je-als-gemeente-cultuurbeoefening-in_150322.pdf

Verder maakt het LKCA deel uit van het Nationale actieprogramma ‘Eén tegen eenzaamheid’. In dit kader ontwikkelde de instelling de praatplaten Eenzaamheid voor verschillende professionals.

Op vraag van de commissieleden geeft de gastspreker nog enkele voorbeelden van projecten die als positief ervaren worden, waaronder “Tijd van je leven”. Dit is een project gericht op ouderen. Aanvankelijk ging men koffie drinken met de doelgroep, daarna ging men allerlei activiteiten met hen doen. Dit werd goed gemonitord.

Mevrouw Angela Van Dijk geeft nog mee dat Cultuur, net als Sport, niet verankerd is in de wet. Er staat nergens in dat het beleid Cultuur of Sport moet aanbieden, in tegenstelling tot de jeugdwet die voor de gemeenten moeilijk is om uit te voeren.

In iedere samenleving is een sociale basis nodig: Cultuur, Onderwijs, Sport, Zorg... Het LKCA is er voorstander van dat er verbinding wordt gemaakt, zonder dat eenieder tot therapeut wordt verklaard. Het zou goed zijn, mocht de overheid aanmoedigen tot het ontwikkelen van iets dat wat doet met grote thema's zoals het aanpakken van eenzaamheid.

* *Bezoek aan Movisie*

Bij Movisie wordt de delegatie ontvangen door **mevrouw Saskia van Grinsven**, senior adviseur en coördinator, en **de heer Jan Willem van de Maat**, onderzoeker.

Mevrouw Saskia van Grinsven vertelt dat zij de inzet van een adviseurspool coördineert die landelijk opereert in het Nationale actieprogramma ‘Eén tegen eenzaamheid’.

De heer Jan Willem van de Maat licht toe dat Movisie een landelijk kennisinstituut is dat zich richt op sociale vraagstukken en praktisch toepasbare kennis. Er wordt o.a. gewerkt met lerende praktijken. Zo loopt Movisie mee in de gemeenten en wordt op het werkveld met de professionals, de beleidsmakers en de doelgroep gesproken en gekeken naar wat werkt of niet werkt, en wat de verwachtingen zijn. In de gemeente Rotterdam bv. was Movisie betrokken bij de lerende praktijken rond jongeren en eenzaamheid.

Heel veel onderwerpen in het sociale domein zijn gelinkt aan eenzaamheid (cf. mantelzorg). Er wordt samengewerkt met allerlei maatschappelijke organisaties en gemeenten. Die laten voeren de Wet Maatschappelijke Ondersteuning uit. Deze wet heeft ertoe geleid dat Movisie werd opgericht en moet ervoor zorgen dat mensen mee kunnen doen in de samenleving.

Daarnaast is het interessant om te weten dat Movisie als landelijk kennisinstituut niet volledig wordt gefinancierd door de Rijksoverheid (50 %). Voor de overige financiering moet het instituut opdrachten binnenhalen. Er werken ongeveer 140 medewerkers bij Movisie.

De onderzoeker startte 12 jaar geleden en werd al snel betrokken bij het thema eenzaamheid. Er werd destijds een “databank effectieve sociale interventies” opgezet, waarin goed

onderbouwde interventies werden opgenomen. Vervolgens werd op basis van deze gegevens een onderzoek opgezet dat resulteerde in een “Wat werkt bij-dossier”, wat regelmatig wordt ge-update (<https://www.movisie.nl/publicatie/wat-werkt-aanpak-eenzaamheid>). Nadien werden samenwerkingen met universiteiten en hogescholen aangegaan. De laatste tijd wordt gekeken naar verschillende kennisbronnen (*evidence based* werken), waaronder ervaringskennis. Eenzaamheid is nu meer bespreekbaar geworden. Sinds 2016 wordt gefocust op de lokale aanpak (Rotterdam, Amsterdam, Utrecht...).

Movisie ontwikkelde een routekaart met *tools* voor professionals en vrijwilligers om gesprekken rond eenzaamheid aan te gaan. Verder heeft de organisatie voor hen een online verbetertool uitgedacht om te kunnen nagaan of ze hun project of aanpak van eenzaamheid kunnen verbeteren. De aanpak van eenzaamheid is in essentie maatwerk. Maar er kan wel worden gekeken naar zaken die kunnen bijdragen aan de impact, de zogenaamde ‘werkzame factoren’. Met de ‘Wegwijzer’ kan de mate van vereenzaming worden achterhaald, die preventief werken mogelijk maakt.

Commissielid Arnaud Verstraete (Groen) is benieuwd naar wat er uit het onderzoek is gekomen.

Er is zoveel, maar wat **de onderzoeker** wel leuk vond, waren de interviews met mensen die zelf vereenzaamd waren en vertelden wat volgens hen bij het doorbreken van de eenzaamheid werkt. Hier kwam iets nieuws en toch wel onverwacht uit, namelijk dat mensen nood hadden aan ‘zichzelf beter te leren kennen’. Hierdoor is het gemakkelijker om gelijkgestemden te vinden. Daarnaast kwam “herkennen van valkuilen om in eenzaamheid te vervallen” en “het zich leren openstellen naar anderen” als werkende factoren naar boven.

Uit grootschaliger onderzoek blijkt dat het doorbreken van negatief denken en werken rond een laag zelfbeeld of weinig zelfvertrouwen ook goed werkt in de aanpak van eenzaamheid. Projecten waar mensen een actieve rol hebben, hebben volgens onderzoek het beste resultaat, eerder dan deze waarin ze een meer consumerende rol aannemen.

Eenzaamheid is volgens Movisie iets dat bij het leven hoort. Het “bestrijden” van eenzaamheid vindt de gastspreker geen goede uitdrukking. Iemand mag zich wel eens eenzaam voelen, het betreft eerder het aanpakken van het proces van vereenzaming.

Commissielid Els Rochette (one.brussels-Vooruit) vraagt wat dan de ideale contexten zijn waar mensen kunnen geholpen worden. De gastspreker verwees naar projecten waar mensen een actieve rol opnemen. **De heer Jan Willem van de Maat** denkt dat hier vooral naar maatwerk moet gekeken worden, bv. lotgenotengroepen (cf. herstelgericht denken). Er moet in de eerste plaats naar de doelgroep gekeken worden. Bij ouderen gaat het vaker over contact willen met anderen (aandacht, een luisterend oor...). Zij hebben minder nood aan ‘coaching’. Het hangt af van de behoeften, welke soort van eenzaamheid het betreft...

Het is het aanvoelen van **raadslid Bianca Debaets (CD&V)** dat er voornamelijk aan symptoombestrijding wordt gedaan. Het is bijna micromanagement. Misschien moet er eerder onderzoek gebeuren op macroniveau naar de grotere invloeden. Is eenzaamheid cultureel een Westers concept? Of is het iets dat ook voorkomt op andere continenten? Is er een geografische factor? Is er een urbanistische invloed? Verschilt eenzaamheid in de steden van eenzaamheid op het platteland? Zijn onze steden slecht ontworpen zodat sociale interactie bemoeilijkt wordt?

De onderzoeker denkt dat hier inderdaad te weinig aandacht voor is, het gaat soms teveel in de richting van de individuele kant van het verhaal. Er is wel wat bekend onderzoek rond structurele invloeden, maar hier komen heel tegenstrijdige resultaten uit voort. Eenzaamheid is een lastig vraagstuk. Wat is nu van invloed op wat? Het is alleszins zo dat het geen louter Westers construct is; het speelt bv. ook in India en in heel wat andere culturen die wat collectivistischer zijn. Er is ook onderzoek gedaan naar het verschil tussen een stedelijke en landelijke context. Eenzaamheid zou vaker voorkomen in steden, maar dat heeft dan vooral te maken met meer armoede, lagere sociaaleconomische situatie. In Nederland hebben heel wat dorpen een stedelijke cultuur (niet 'iedereen kent iedereen'). De verschillen tussen beide zijn eerder klein. Er bestaan voornamelijk regionale verschillen vult **mevrouw Saskia van Grinsven** aan.

Vervolgens gaat de gastspreker dieper in op het Nationale actieprogramma 'Eén tegen eenzaamheid'. Het programma dateert van 2018. De heer Hugo De Jonge, wethouder in Rotterdam, wilde naar aanleiding van een eenzaam overlijden in zijn gemeente werk maken van de bestrijding tegen eenzaamheid. Hij werd minister waardoor het programma nationaal werd uitgerold.

Het programma bestaat uit 2 actielijnen: (1) signaleren en bespreekbaar maken van eenzaamheid en (2) eenzaamheid doorbreken en duurzaam aanpakken. Er werd ook een Wetenschappelijke Adviescommissie opgericht. Het programma wordt onder de aandacht gebracht door een campagne waarvan de slogan al enkele jaren "Een klein gebaar maakt een groot verschil" luidt. Daar waar het aanvankelijk gericht was op ouderen, is het nu uitgebreid tot jongeren.

Een belangrijk onderdeel van het actieprogramma vormt de "gemeentelijke poot". Er zijn 345 gemeenten in Nederland, hiervan zijn er inmiddels +/- 250 aangesloten. Zij worden elk ondersteund door een adviseur.

De nationale coalitie is samengesteld door allerlei organisaties, waaronder ook privébedrijven (KLM, banken, uitvaartbranche, supermarkten, media...). De gedachte hierachter is dat je de volledige samenleving nodig hebt om eenzaamheid te bestrijden (bij Movisie horen ze liever verminderen/vermijden).

Het actieprogramma groeit nog steeds. Bovendien is het onder het nieuwe kabinet expliciet meegenomen in het regeerakkoord, er werden meer middelen vrijgemaakt en het programma wordt alleszins verdergezet tot 2025. Movisie levert als het ware de adviseurs voor de lokale coalities aan, via een raamovereenkomst. Er wordt gewerkt met een proceskader, opgebouwd rond 5 pijlers (bestuurlijk commitment, sterk netwerk creëren, eenzamen zelf betrekken, duurzame aanpak, monitoring en evaluatie). Alles start bij het ondertekenen van deze pijlers door alle partijen van de coalitie en de gemeente. Dan wordt een adviseur aan de gemeente gekoppeld die aan de slag gaat met de plaatselijke ondersteuningsvragen. **Mevrouw Saskia van Grinsven** staat bij Movisie in voor de coördinatie hiervan. Veel vragen betreffen het opzetten van een netwerk. Aangezien bestuurders kunnen wijzigen, is het belangrijk dat er gewerkt wordt aan een verduurzaming van dit netwerk. De ene gemeente is de andere niet, dus het blijft maatwerk (cf. christelijke gemeente). Het begint bij de vraag: "Hoe ziet in jullie gemeente de eenzaamheids-problematiek eruit?"

De gastspreker deelt daarna wat zij goed vindt werken in deze aanpak van 'Eén tegen eenzaamheid' op gemeentelijk niveau: creëren van een sterk netwerk en het betrekken van

onorthodoxe spelers. Ook met het inrichten van de publieke ruimte kan een goede invloed hebben.

De adviseurs van Movisie proberen de opgerichte netwerken te bestendigen door een onafhankelijke, lokale netwerkcoördinator aan te trekken, die zich louter bezighoudt met het beheer van het netwerk.

Commissielid Cieltje Van Achter (N-VA) informeert of deze netwerken hiernaast nog werken rond andere thema's. Ongeveer 90 % werkt enkel rond eenzaamheid; 10 % van de gemeenten wil dit liever niet, antwoordt **mevrouw Saskia van Grinsven**. Het heeft belang om de wethouder te betrekken in het verhaal en een rol van ambassadeur toe te delen. **De heer Jan Willem van de Maat** voegt toe dat dit ook belangrijk is met het oog op financiering. Als de wethouder dit niet op zijn vizier heeft, verdwijnt vaak de aandacht voor dit onderwerp.

Hoe maakt de gemeente een analyse van waar de behoeften liggen, vraagt **commissielid Els Rochette (one.brussels-Vooruit)**. Een adviseur zal de ambtenaar in de gemeente helpen om de data te verzamelen en te analyseren, alsook bepaalde spelers betrekken, antwoordt **mevrouw Saskia van Grinsven**. In een eerste fase wordt dus kennis vergaard en een plan van aanpak opgemaakt. De gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD) heeft cijfers ter beschikking, die aan de hand van vragenlijsten zijn verzameld. Cijfers zeggen uiteraard niet alles, er zijn steeds verhalen aan verbonden. Vandaar dat het opzetten van een netwerk ook belangrijk is om te weten te komen wat er speelt in een bepaalde gemeente of binnen een bepaalde wijk.

Mevrouw Cieltje Van Achter (N-VA) wil nog weten welke rol een bedrijf kan spelen als werkgever. Volgens **de gastspreker** kunnen bedrijven eenzaamheid signaleren, zonder dat zij de oplossing moeten bieden. Hiervoor worden trainingen voorzien.

Bedrijven moeten er zich anderzijds van bewust zijn dat zij ook kunnen bijdragen tot eenzaamheid, bv. door collectieve ontslagen op basis van efficiëntieredenen, vult **mevrouw Els Rochette (one.brussels-Vooruit)** aan.

Er klopt iets niet in het systeem, stelt **raadslid Bianca Debaets (CD&V)**. Enerzijds, zal een overheid besparen bv. op personeel om efficiëntieredenen (cf. koffiedame), anderzijds, zal ze dan weer een organisatie betoelagen om eenzaamheid aan te pakken. Idem in een privébedrijf waar bv. de kassafunctie wordt afgeschaft. **Mevrouw Saskia van Grinsven** vertelt dat er in bepaalde supermarkten nu terug wordt ingezet op "klets-kassa's".

Tot slot, licht **commissielid Arnaud Verstraete (Groen)** op vraag van Movisie de situatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest toe. Er wordt m.b.t. dit thema eerder regionaal en op Gemeenschapsniveau beleid gevoerd dan op gemeentelijk niveau. Bovendien denkt de spreker op basis van wat hij tijdens dit studiebezoek heeft vernomen, dat Nederland veel verder staat in zijn eenzaamheidsaanpak. **Commissielid Cieltje Van Achter (N-VA)** vult aan dat er wel enkele gemeenten in Vlaanderen mee bezig zijn en verwijst hiervoor naar de Stad Brugge, maar er bestaat geen landelijke of nationale aanpak. Het is zeker niet zo dat er niks wordt gedaan, maar het wordt vaak zo niet benoemd of er bestaat geen overkoepelende visie (cf. dienstverlening lokale dienstencentra, bibliotheek aan huis...). **Commissielid Els Rochette (one.brussels-Vooruit)** verwijst nog naar de initiatieven en projecten vanuit het Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg, dat het Nederlandstalige welzijnsveld in Brussel tracht te overkoepelen.

De commissieleden onthouden dat er nood is aan het meten van de effecten en dat de private sector kan betrokken worden in de aanpak van eenzaamheid.

Commissielid Els Rochette (one.brussels-Vooruit) meent dat de aanpak van eenzaamheid gekoppeld kan worden aan het Armoedepan, aangezien armoede een impact heeft. In Brussel groeit 1 op de 3 kinderen op in armoede. In 1 op de 4 gezinnen is er geen kostwinner (officieel werk). De werkzaamheidsgraad in Brussel bedraagt 63 %. In Nederland is dit bv. 80 %. Die koppeling wordt in Nederland niet automatisch gemaakt, legt **de gastspreker** uit. Maar dat zou wel goed zijn.

De verslaggever,
Cieltje VAN ACHTER

De voorzitter,
Carla DEJONGHE
